

SERMONES ROMANI

AD VSVM DISCIPVLORVM
EDIDIT
HANS H. ØRBERG

Edizioni Accademia
Vivarium novum

SERMONES ROMANI

AD VSVM DISCIPVLORVM
EDIDIT
HANS H. ØRBERG

Edizioni Accademia
VIVARIUM
NOVUM

ANNO MMIX
MONTELLA

SERMONES QVI HOC LIBRO CONTINENTVR

Interpretāmenta	4
Dē sermōne cotīdiānō	5
Menaechmī. <i>Plautus</i>	21
Dē versibus Plautī et Phaedrī	27
Dē rē rūsticā. <i>Catō</i>	29
Fābulae Aesōpiae. <i>Phaedrus</i>	31
Colloquium Arminiī cum Flāvō frātre. <i>Tacitus</i>	42
Dē Chrīstiānīs invīsīs. <i>Tacitus</i>	44
Dē cēnā magnā. <i>Lūcās</i>	45
Dē filiō perditō. <i>Lūcās</i>	45
Dē dēnāriō Caesaris. <i>Lūcās</i>	47
Ostentātor pecūniōsī. Ex <i>Rhētoricā ad Herennium</i>	48
Vīta suāvis. <i>Horātius</i>	51
Garrulus molestus. <i>Horātius</i>	53
Dē mendāciō Papīriī puerī. <i>Aulus Gellius</i>	57
Dē convīviō. <i>Aulus Gellius</i>	58
Dē contemnendā morte. <i>Cicerō</i>	59
“Domī nōn sum.” <i>Cicerō</i>	65
Nimis poēta es, Ligurīne! <i>Mārtiālis</i>	66
Dē quaestiōne Chrīstiānōrum. <i>Plīnius</i>	67
Passiō Scillitānōrum	70
Index vocābulōrum	73
Index nōminum	79
Notae	80

In margine pāginārum explānantur vocābula quae nōn reperiuntur in librō cui titulus est LINGVA LATINA PER SE ILLUSTRATA, PARS I: FAMILIA ROMANA (ISBN 87-997016-5-0).

MENAECHMI

Ex Plautī cōmoediā prologus et scaena ultima

Persōnae: MENAECMVVS I

MENAECMVVS II sive SOSICLES

MESSENIIO, servus Menaechmī II

Scaena: EPIDAMNI ante domum Menaechmī I

PROLOGVS

- 1-2 Salūtem vōbīs, spectātōrēs, nūntiō!
 Apportō vōbīs Plautum – linguā, nōn manū! –
 quaesō ut benignīs accipiātis auribus.
- 5 Nunc argūmentum accipite atque animadvertite
 – quam poterō in verba cōferam paucissima.
- 17 Mercātor quīdam fuit Syrācūsīs senex.
 Eī sunt nātī filiī geminī duo,
 ita fōrmā similī puerī utī māter sua
- 20 nōn internōsse posset quae mammam dabat,
 neque adeō māter ipsa quae illōs pepererat!
 (ut ille dīxit mihi quī puerōs vīderat).
- 24 Postquam iam puerī septuennēs sunt, pater
- 25 onerāvit nāvem magnam multīs mercibus.
 Impōnit alterum geminum in nāvem pater,
 Tarentum āvēxit sēcum ad mercātum simul;
 illum reliquit alterum apud mātrem domī.
 Tarentī lūdī forte erant cum illūc venit;

Tarentum -ī *n*
 Syrācūsae -ārum *f pl*
 Epidamnus -ī *f* (= Dyrrachium)

Menaechmī -ōrum *m pl*, frātrēs
 geminī, titulus cōmoediae

T. Maccius Plautus -ī *m*, scripsit
 cōmoediās XXI; senex mortuus
 est a. 184 a.C. (ante Christum)

Menaechmus -ī *m* (MEN.)

Sōsiclēs -is *m*

Messēniō -ōnis *m* (MESS.)

prologus = is qui prologum
 dicit
 salūtem nūntiāre = salūtem
 dicere

quaesō = rogō
 benignus -a -um = qui bene vult
 argūmentum -ī *n*: a. fābulae =
 rēs quae in fābulā aguntur
 cōn-ferre con-tulisse col-lātum
 = contrahere, brevem facere
 in verba quam paucissima (: tam
 pauca quam) poterō

(puerī) fōrmā similī : fōrmam
 similem habentēs, similēs
 utī = ut
 māter sua (: eōrum) quae mam-
 mam (= pectus) dabat : nūtrix
 inter-nōvisse (alterum ab alterō)
 = *dis-cernere*
 ad-eō = etiam; neque adeō = ac
 nē quidem

septuennis -e = VII annōs nātus

onerāre = onere implēre (*onus*
 -eris *n* = quod portātur/vehitur)
 alterum *g.*: Menaechmum (I)
 ā-vehere ↔ ad-vehere
 sē-cum simul = ūnā sē-cum
 mercātus -ūs *m* = locus quō con-
 veniunt mercātōres ut vēndant
 illum alterum: Sōsiclem

sterculinum -ī n = locus quō
stercora colliguntur
sarcire = emendare, re-ficere
(< re- + facere)

disciplīna -ae f = modus disci-
pulis/servis imperandī
aliēnum -ī n = rēs aliēna; ab ali-
ēnō manum absteineat (: dēbet
abstinēre)
nē sit/eat : nōn dēbet esse/īre
ambulātor -ōris m = quī ambulat
sōbrius -a -um ↔ ēbrius
nē quō = nē in ūllum locum, nē
ad quem(quam)

cubitus -ūs m < cubāre; ē cubitū
= ē lectō
cubitum supīnum < cubāre -uisse
prius quam cubitum it videat
(: cūret) utī villa clausa sit
iūmentum -ī n = bēstia quae ad
trahendum adhibētur, ut equus,
bōs, asellus (= asinus)

diligentia -ae f < diligēns

vōmer -eris m = pars arātri
acūta quae terram secat
mātūrē = temperī
cōnficiās fac = fac (: cūrā) ut
cōnficiās

inter-diū ↔ noctū adv = nocte
clausōs : inclūsōs

vīlica -ae f = vīlicī uxor
cūrātō ut faciat
contentus -a -um + abl = quī suā
rē dēlectātur, quī satis habet
facitō ut ea tē metuat!
nimium adv = nimis
luxuriōsus -a -um < luxuria
ambulātrix -icis f = quae ambulat
focus -ī m = ignis domesticus
circum-vertere

diēs fēstus = diēs ōtiōsus quō
dīi adōrantur
super focum est imāgō Laris
prō cōpiā = ut tempus eī est
supplicāre + dat = adōrāre et
precārī (deōs)
coquere coxisse coctum

mentum trānsferri, stercus forās efferrī, sterculinum fierī,
sēmen pūrgārī, fūnēs sarciri, novōs fierī’.

.....
Haec erunt vīlicī officia:

Disciplīnā bonā ūtātur...

Aliēnō manum absteineat, sua servet dīligenter...

Prō beneficiō grātiā referat, ut aliīs rēctē facere libeat. 2

Vīlicus nē sit ambulātor, sōbrius sit semper, ad cēnam
nē quō eat...

Nē plūs cēseat sapere sē quam dominus!

Amīcōs dominī – eōs habeat sibi amīcōs... 3

Prīmus cubitū surgat, postrēmus cubitum eat. Prius 5
vīllam videat clausa utī sit, et utī quisque suō locō cubet,
et utī iūmenta pābulum habeant.

[Admonētur vīlicus:]

Bovēs māximā dīligentiā cūrātōs habētō! ... 6

Arātra vōmerēsque facitō utī bonōs habeās! ... 7

Opera omnia mātūrē cōnficiās fac, nam rēs rūstica sic
est: sī ūnam rem sērō fēceris, omnia opera sērō faciēs...

Canēs interdiū clausōs esse oportet, ut noctū ācriōrēs et 124
vigilantiōrēs sint...

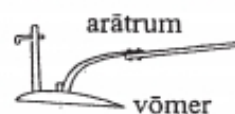
Vīlicae quae sunt officia, cūrātō faciat! Sī eam tibi 143
dederit dominus uxōrem, eā estō contentus! Ea tē metuat
facitō! Nē nimium luxuriōsa siet!... Ad cēnam nē quō eat,
nēve ambulātrix siet... Munda siet. Focum pūrum circum- 2
versum cotīdiē, priusquam cubitum eat, habeat. Kalendīs,
īdibus, nōnīs, fēstus diēs cum erit, corōnam in focum in-
dat, per eōsdemque diēs Larī familiārī prō
cōpiā supplicet. Cibum tibi et familiae cūret
utī coctum habeat.

corōna -ae f

stercus -oris n

DE LVPO ET AGNO

Phaedrus: Fābulae Aesōpiae, I.1

Ad rīvum eundem lupus et agnus vēnerant
sitī compulsī. Superior stābat lupus,
longēque inferior agnus.

com-pellere -pulisce -pulsum
= cōgere

faucēs -ium *fpl* = ōs dēvorāns;
cupiditās vorandī (-e *abl sg*)
latrō : lupus
incitāre = excitāre animum
in-ferre in-tulisse il-lātum
turbulentus -a -um = turbidus;
(aquam) turbulentam (: sordi-
dam) facere = turbāre

lāni-ger -erī *m* = quī lānam gerit
(: agnus)
quī *adv* = quōmodo
haustus -ūs *m* < haurire; meōs
h.ūs : locum ubi hauriō (: bibō)
liquor -ōris *m* = māteria *liquida*,
ut aqua, lac, vīnum, oleum...
re-pellere reppulisse re-pulsum

cor-ripere -iō -ripuisse -reptum
= reprehendere, accūsāre
ita correptum *agnum* lacerat
haec fābula

avidus -a -um = cupidus ha-
bendī/edendī
dē-cipere -iō -cēpisse -ceptum
= fallere
meritō *adv* = ut meritum est
propriū -ī *n* ↔ aliēnum
ap-petere (< ad-) = cupidē
petere

lympha -ae *f* = aqua
simulācrum -ī *n* = imāgō
praeda -ae *f* = quod captum est

aviditās -ātis *f* < avidus; dēcepta
a. : canis avidus dēceptus
dī-misit : āmisit (cibum quem
ōre tenēbat)
ad-eō *adv* = etiam; nec adeō =
ac nē quidem

Tunc fauce improbā

latrō incitātus iūrgiī causam intulit:

“Cūr” inquit “turbulentam fēcistī mihi
aquam bibentī?”

5

Lāniger contrā timēns:

“Quī possum, quaesō, facere quod quereris, lupe?
Ā tē dēcurrit ad meōs haustus liquor!”

Repulsus ille vēritātis vīribus:

“Ante hōs sex mēnsēs” ait “maledixistī mihi!”

10

Respondit agnus: “Equidem nātus nōn eram!”

“Pater hercle tuus” ille inquit “maledixit mihi!”

– atque ita correptum lacerat iniūstā nece!

Haec propter illōs scrīpta est hominēs fābula
quī fictīs causīs innocentēs opprimunt.

15

DE CANE AVIDO DECEPTO

Phaedrus, I.4

Āmittit meritō propriū quī aliēnum appetit.

Canis per flūmen carnem cum ferret natāns,
lymphārum in speculō vīdit simulācrum suum;
aliamque praedam ab aliō cane ferrī putāns
ēripere voluit. Vērum dēcepta aviditās
et quem tenēbat ore dīmīsit cibum
nec quem petēbat adeō potuit tangere!

5

vacca -ae f

capra -ae f

cervus -ī m

DE SOCIIS LEONIS

Phaedrus, I.5

Numquam est fidēlis cum potentī societās.

Testātur haec fābella prōpositum meum:

Vacca et capella et patiēns ovis iniūriae
socii fuere cum leōne in saltibus.

5 Hī cum cēpissent cervum vāstī corporis,
sīc est locūtus, partibus factis, leō:

“Ego prīmam tollō, nō minor quia ‘rēx Leō’;
secundam, quia sum fortis, tribuētis mihi;
tum, quia plūs valeō, mē sequētur tertia

10 – malō afficiētur sī quis quārtam tetigerit!”

Sīc tōtam praedam sōla improbitās abstulit!

capella -ae f = parva capra

socius -ī m = quī commūnī ne-
gōtiō coniungitur cum aliquō
fidēlis -e = fidus : tūtus
potēns -entis adi = quī potes-
tātem habet
societās -tātis f < socius
testārī (< testis) = dēmōstrāre
prōpositum -ī n (< prō-pōnere)
= dictum quod prōpōnitur
patiēns iniūriae (gen) = quī in-
iūriam patitur | ~ēre = ~ērunt
saltus -ūs m = silva (in monte)
vāstus -a -um = ingēns

prīmam partem

tribuere -uisse -ūtum = dare
(quod dēbētur), trādere
valēre = validus esse
mē sequētur : mihi dabitur
sī quis : quisquis

improbitās -ātis f < improbus;
sōla i. : sōlus leō improbus

persōna tragica

persona cōmica

vulpēs -is f

DE VVLPE ET PERSONA INANI

Phaedrus, I.7

Persōnam tragicam forte vulpēs vīderat:

“Ō quanta speciēs!” inquit, “– cerebrum nōn habet!”

Hoc illis dictum est quibus honōrem et glōriam
fortūna tribuit – sēsum commūnem abstulit.

inānis -e = vacuus

tragicus -a -um (↔ cōmicus) =
quī convenit ad *tragoediam*
tragoedia -ae f (↔ cōmoedia)
= fābula scaenica sēria
speciēs -ēī f = quod aspicitur,
fōrma pulchra, pulchritūdō
honōs -ōris m = laus, glōria
sēnsus -ūs m < sentire; s. com-
mūnis = mēns rēctē sentiēns
dē rē commūnī, mēns sāna

GARRVLVS MOLESTVS

Q. Hōrātius Flaccus: *SERMONES*, I. 9

Ībam forte viā Sacrā, sicut meus est mōs
nescioquid meditāns nūgārum, tōtus in illīs.

Accurrit quīdam nōtus mihi nōmine tantum,
arreptāque manū: “Quid agis, dulcissime rērum?”

5 “Suāviter, ut nunc est” inquam, “et cupiō omnia quae
vīs.”

Cum adsectārētur, “Num quid vīs?” occupō.

At ille

“Nōris nōs” inquit, “doctī sumus.”

Hīc ego “Plūris

hōc” inquam “mihi eris.”

Miserē discēdere quaerēns

īre modo ōcius, interdum cōsistere, in aurem

10 dīcere nescioquid puerō – cum sūdor ad īmōs
mānāret tālōs.

“Ō tē, Bōlāne, cerebrī

fēlicem!” āiēbam tacitus, cum quidlibet ille
garrīret, vīcōs, urbem laudāret.

Ut illī

nīl respondēbam, “Miserē cupis” inquit “abīre,

15 iam dūdum videō – sed nīl agis: ūsque tenēbō,
persequar! Hinc quō nunc iter est tibi?”

[Ego:] “Nīl opus est tē

circumagī: quendam volo vīsere nōn tibi nōtum;

trāns Tiberim longē cubat is, prope Caesaris hortōs.”

[Ille:] “Nīl habeō quod agam et nōn sum piger: ūsque
sequar tē.”

garrulus -a -um = quī garrīt;
garrīre = nūgās fābulārī

sacer -cra -crum: (locus) sacer =
ubi diī adōrantur (ut templum);
via Sacra per Forum dūcit ad
templa deōrum; (viā Sacrā)

nescio-quid = aliquid
meditārī = cōgitāre

ar-ripere -iō -uisse -reptum = ad
sē rapere, citōprehendere
“quid agis” inquit “dulcissime
rērum (: cārissime omnium)?”
cupiō tibi omnia quae vīs

ad-sectārī = sequī pergere
occupāre = prius dīcere

nōveris (conī perf) nōs (: mē) =
putō tē nōvisse nōs (mē tibi
nōtum esse); doctus sum
plūris : plūris aestimandus; hōc
plūris = tantō plūris

quaerere + inf = cupere
ōcius adv comp = celerius
īre, cōsistere, dīcere : ībam,
cōsistēbam, dīcēbam
puerō : servō meō
mānāre = fluere
tālus -ī m = infima crūris pars
Bōlānus -ī m, quīdam vir irā-
cundus (= quī facile irāscitur)
cerebrum : mēns irācunda; tē
cerebrī fēlicem! = tū quam
fēlix es ob cerebrum!
(ce|reb-rī)

ut + imperf ind = cum + imperf
conī: ut illī nīl respondēbam
= cum illī nīl respondērem

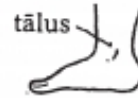
ūsque (: sine morā) tenēbō tē

persequar tē

nīl/nihil adv = nūllō modō, nōn

circum-agere

cubat : lectō tenētur, aegrōtat
hortī Caesaris: quōs C. Iūlius
Caesar populō Rōmānō
dōnāvit

DE QVAESTIONE CHRISTIANORVM

C. Plinius Secundus: EPISTVLAE

Liber X, Epistula XCVI

C. Plinius Trāiānō Imperātōrī.

- 1 Sollemne est mihi, domine, omnia dē quibus dubitō ad tē referre. Quis enim potest melius vel cūctātiōnem meam regere vel ignōrantiam īstruere?

Cognitiōnibus dē Chrīstiānīs interfuī numquam. Ideō nesciō quid et quātenus aut pūnīrī soleat aut quaerī.

- 2 Nec mediocriter haesitāvī,
– sitne aliquod discrīmen aetātum, an quamlibet tenerī nihil ā rōbustiōribus differant?
– dētur paenitentiae venia, an eī quī omnīnō Chrīstiānus fuit dēsiisse nōn prōsit?
– nōmen ipsum, sī flāgitiīs careat, an flāgitia cohaerentia nōminī pūniantur?

Interim, in iīs quī ad mē tamquam Chrīstiānī dēferēbantur hunc sum secūsus modum:

- 3 Interrogāvī ipsōs ‘an essent Chrīstiānī?’ Cōnfitentēs iterum ac tertiō interrogāvī supplicium minātus. Perseverantēs dūcī iussī. Neque enim dubitābam, quāle-cumque esset quod fatērentur, pertināciam certē et īflexibilem obstinātiōnem dēbere pūnīrī.

- 4 Fuērunt aliī similis āmentiae, quōs, quia cīvēs Rōmānī erant, adnotāvī in Urbem remittendōs.

Mox – ipsō tractātū, ut fierī solet, diffundente sē crīmine – plūrēs speciēs incidērunt.

- 5 Prōpositus est libellus sine auctōre multōrum nōmina continēns.

quaestiō -ōnis *f*: in iūdictiō
C. *Plinius Secundus* vixit a. 61/
62–±113 p.C. *Epistulās* ēdidit;
a. 110–112 in Asiā Bithŷniam
prōvinciam administrāvit unde
epistulās mīsit ad Trāiānum
M. *Ulpius Trāiānus*, Imperātōr
Rōmānus a. 98–117
sollemnis -e = quod certīs tem-
poribus solet fierī; *n* mōs
cūctātiō -ōnis *f* < cūctārī = in-
certus morārī
ignōrantia -ae *f* < ignōrāre
: mē cūctantem regere vel ignō-
rantem īstruere (= docēre)
cognitiō (< cognōscere) = quaestiō
inter-esse + *dat* = adesse in
quā-tenus *adv* = quem ad finem
mediocris -e = modicus, *adv* -iter
haesitāre = cūctārī, dubitāre
discrīmen -inis *n* < dis-cernere
tener -a -um = parvus et dēbilis
quam-libet tenerī: etiam tenerrimī
rōbustus -a -um = validus
dif-ferre = discernī, aliter tractārī
paenitentia -ae *f* = dolor eius quī
sē peccāvisse fatētur; p.ae veni-
am dare = ignōscere ob p.am
venia -ae *f* = ignōscendī grātia
nōmen ‘*Chrīstiānus*’
co-haerēre -sisse + *dat* = con-
iungī cum

dē-ferre (reum) = dēnūtiāre,
reum facere, accūsāre

cōnfitentēs = eōs quī cōnfītē-
bantur
tertiō/tertium *adv*
per-severāre = cōstanter per-
manēre
dūcī *ad supplicium*
-cumque: quālis- quāle-cumque
pertinācia -ae *f* < *pertināx* -ācis
adi = perseverāns
īn-flexibilis -e = quī nōn flectitur
obstinātiō -ōnis *f* = pertinācia
ā-mentia -ae *f* < *ā-mēns* -entis
adi = īnsānus (mente)
ad-notāre = statuere (notā)
remittendōs *esse*
tractātus -ūs *m* = modus tractandī
dif-fundere = spargere
speciēs -ēī *f* = fōrma, genus
in-cidere = ēvenīre, fierī